

31.5.2004

Pekka Lith

**Arvonlisäveron kierto rakennusalalla –
käännetystä arvonlisäverojärjestelmästä
ongelman ratkaisu ?**

Suunnittelu- ja tutkimuspalvelut Pekka Lith
Projektering och Analys Pekka Lith

Pekka Lith

Arvonlisäveron kierto rakennusalalla –
käännetystä arvonlisäverojärjestelmästä
ongelman ratkaisu ?

Tutkimuksia ja raportteja 5/2004

Helsinki 31.05.2004

Tiedustelut.

Pekka Lith, Puh. 050-567 8993
Email: pekka.lith@kolumbus.fi

Saatteeksi

Selvityksen taustaa

Rakentamisessa harmaan talouden katsotaan olevan yleistä muihin toimialoihin verrattuna. Harmaa talous on liitetty usein pitkiin aliurakointiketjuihin, sillä pääurakoitsijoiden työvoiman määrää rajoittavat korkeat työvoimakustannukset. Pääurakoitsijat eivät kuitenkaan aina tiedä, ketkä työskentelevät ketjun häntäpäässä. Pitkissä aliurakointiportaissa voi olla myös mahdollista, että aliurakoitsija jättää arvonlisäveroa maksamatta, vaikka pääurakoitsija vähentää aliurakoitsijan laskuttamat arvonlisäverot omassa verotuksessaan.

Harmaan talouden erityisenä ongelmana on kuittikauppa. Aliurakointiketjun alapäässä harmaan talouden alueella toimivat urakoitsijat peittävät maksamansa pimeät palkat tekaistuilla aliurakointi- tai tarvikelaskuilla, jotka hankitaan tätä tarkoitusta varten perustetuilta tai kuittikauppiaiden haltuun siirtyneiltä yrityksiltä. Maksaja vähentää tekaistuun laskuun sisältyvän arvonlisäveron, jota kukaan ei maksa. Veroviranomaisen ja poliisin tutkittavina on kymmenittäin kuittikauppajuttuja, joissa yhteiskunnan tappiot nousevat miljooniin euroihin.

Yksittäisten juttukokonaisuuksien tutkinta sitoo viranomaisten resursseja vuosiksi ja alalle riittää jatkuvasti uusia yrittäjiä väärinkäytösten helppouden, pienen kiinnijoutumisriskin ja toiminnasta saataviin tuottoihin verrattuna vaatimattomien seuraamusten johdosta. Viime vuosina poliisin tutkittaviksi on tullut useita tapauksia, joissa mm. huumekauppaan ja muihin rikoksiin sekaantuneet rikollisorganisaatiot harjoittavat samalla laajamittaista rakennusalan aliurakointia kuittikaupan, kertakäyttöyritysten ja erilaisten bulvaanijärjestelyjen avulla.

Arvonlisäveron laiminlyönnit on havaittu vakavaksi ongelmaksi monissa EU-maissa. Rakennus- ja eräiden muiden alojen aliurakointiin liittyvien väärinkäytösten torjumiseksi on Suomessakin esitetty käyttöönotettavaksi ns. käännetty arvonlisäverojärjestelmä, joka siirtäisi vastuun arvonlisäveron suorittamisesta urakointiketjun yläpäähän. Käännetty arvonlisäverojärjestelmä on ollut määrätyillä toimialoilla käytössä Itävallassa, Hollannissa ja Belgiassa. Myös Ruotsi on suunnitellut sen käyttöönottoa.

Selvityksen tarkoitus ja sisältö

Käsillä olevan Viranomaisyhteistyön kehittämisprojektin teettämän raportin tärkeimpänä tarkoituksena on arvioida talonrakennusyritysten laskennallinen maksamaton arvonlisävero. Lähtökohtana ovat veroviranomaiselle ilmoitetut ja maksetut arvonlisäverot yritysten kokoluokittain sekä laskelmat teoreettisesta arvonlisäverosta, jota on verrattu veroviranomaisille ilmoitettuun arvonlisäveroon. Selvityksessä talonrakentamisen alalla tarkoitetaan varsinaista talonrakentamista sekä rakennusasennusta ja –viimeistelyä.

Selvitykseen sisältyvät kuvaukset talonrakennusalan harmaasta taloudesta, ajan-kohtaisesta suhdannetilanteesta ja käännetystä arvonlisäverojärjestelmästä. Selvitys toimii kuitenkin vain pohjatietojen antajana eikä siinä oteta kantaa arvonlisäverojärjestelmän muutosten puolesta tai vastaan. Vastuuhenkilönä selvityksessä on toiminut tutkija Pekka Lith.¹ Selvityksessä on hyödynnetty Tilastokeskuksen ja Viranomaisyhteistyön kehittämisprojektin tilastoja ja asiantuntijoiden asiantuntemusta, mistä heille suuri kiitos.

¹ Suunnittelu- ja tutkimuspalvelut Pekka Lith, puh. 050-567 8993, email: pekka.lith@kolumbus.fi

Sisältö

	sivu
Saatteeksi	2
1 Talonrakentaminen kansantaloudessa	5
1.1 Talonrakennusmarkkinoiden rakenne arvo	5
1.2 Talonrakennusyritykset	9
2 Harmaa talous rakennusosalalla	12
3 Käännetty arvonlisäverovelvollisuus	18
4 Arvonlisäveron laiminlyönnit	21
5 Pohdintaa	26
Lähteet	29

1. Talonrakentaminen kansantaloudessa

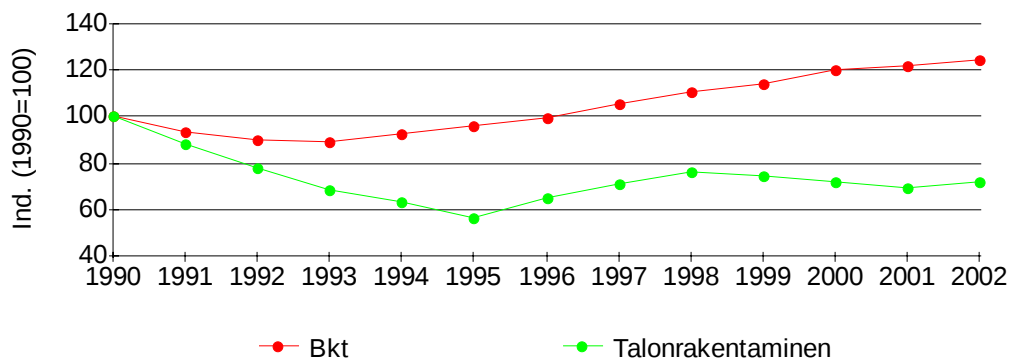
1.1 Talonrakennusmarkkinoiden rakenne ja arvo

Talonrakennusmarkkinoiden arvo oli Tilastokeskuksen mukaan 13,3 miljardia euroa vuonna 2002. Muutaman nopean kasvun vuoden jälkeen talonrakentamisen tuotanto on kehittynyt varsin hitaasti 2000-luvulla. Rakennusyritysten näkökulmasta katsottuna seurauksena on kiristynyt hintakilpailu ja kannattavuuden lasku. Lähivuosina kasvu painottuu työvaltaiseen korjaus- ja kunnossapitorakentamiseen ja uudistuotannossa pientalojen rakentamiseen.

Talonrakentaminen koostuu tässä selvityksessä kahdesta toimialasta, jotka ovat varsinainen talonrakentaminen² ja rakennusasennus- ja viimeistely.³ Varsinainen talonrakentaminen koostuu toimialasta yleiset talonrakennustyöt ja kattorakenteiden asennus ja kattaminen. Rakennusasennusta ja –viimeistelyä ovat mm. sähkö- ja lvi-asennukset, erityis-, rappaus-, lasitus ja maalaustyöt. Selvityksen piiriin ei kuulu maa- ja vesirakentaminen⁴ eikä myöskään rakentamista palveleva toiminta.⁵

Suomen kokonaistuotannosta talonrakentamisen tuotanto (arvonlisäys) muodosti 4,4 prosenttia vuonna 2002. Kansantalouden työllisyydestä talonrakentaminen oli 4,9 prosenttia. 1990- ja 2000-luvuilla rakentamisen tuotanto on kehittynyt hitaammin kuin bruttokansantuote (bkt) (kuvio 1). Kansantalouden tilinpidossa talonrakentamisen tuotanto voidaan jakaa rakentajasektoreittain yrityssektorin ja elinkeinoharjoittajien markkinatuotantoon sekä kotitaloussektorin omatoimiseen rakentamiseen (kuvio 2).

Kuvio 1 Talonrakentamisen tuotannon ja bkt:n määrän kehitys 1990-2002, ind. (1990=100).



Lähde: Kansantalouden tilinpito, Tilastokeskus.

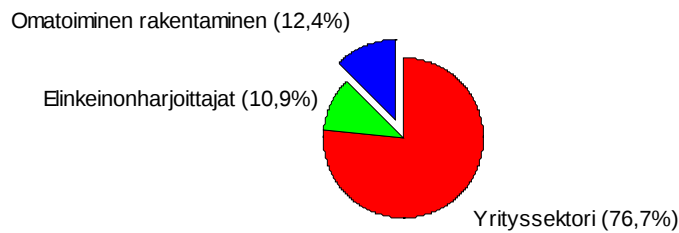
² Varsinainen talonrakentaminen (Nace:t 45211 ja 4522).

³ Rakennusasennus ja –viimeistely (Nace:t 4525, 453 ja 454).

⁴ Maa- ja vesirakentaminen (Nace:t 451, 45219, 4523 ja 4524).

⁵ Rakentamista palveleva toiminta (Nace 455).

Kuvio 2 Talonrakentamisen tuotanto (arvonlisäys) rakentajasektoreittain vuonna 2002.



Lähde: Kansantalouden tilinpito, Tilastokeskus.

Rakentamisen tuotos

Vuonna 2002 koko talonrakentamisen tuotos⁶ oli kansantalouden tilinpidon mukaan 13,3 miljardia euroa. Summasta asuinrakentamista oli 52 prosenttia ja muuta talonrakentamista 48 prosenttia. 1990-luvulta lähtien asuinrakentaminen on lisääntynyt hitaammin kuin muu talonrakentaminen. Talonrakentamisen tuotos voidaan jakaa edelleen uudisrakentamiseen ja korjausrakentamiseen. Korjausrakentamista ovat peruskorjaus ja tavanomaiset vuosikorjaukset, jotka eivät yleensä tarvitse rakennuslupaa.

Talonrakentamisessa aloitettua uudistuotantoa oli 35 miljoonaa kuutiota ja myönnetty rakennusluvat 42 miljoonaa kuutiota vuonna 2002. Rakentaminen seuraa yleistä talouskehitystä ja hitaan talouskasvun vuoksi uudisrakentaminen on kokonaisuudessaan vähentynyt 2000-luvulla. Eniten pudotusta on ollut teollisuusrakentamisessa. Rakennusteollisuus RT:n mukaan uudisrakentaminen on vähentynyt myös vuonna 2003, joskin uudisrakentamisen supistuminen on antanut tilaa korjausrakentamisen kasvulle (taulukko 1).

Taulukko 1 Rakentamisen tuotoksen kehitys 1995-2002, miljoonaa euroa.

	Uudistuotanto	Korjausrakentaminen yhteensä	Peruskorjaus	Vuosikorjaus	Yhteensä
1995	3294	3623	1839	1785	6918
1996	3415	4350	2398	1952	7765
1997	4362	4446	2358	2088	8809
1998	5635	4782	2447	2335	10417
1999	6518	4988	2474	2514	11507
2000	7715	5588	2876	2712	13303
2001	8093	5706	2936	2769	13798
2002	7551	5799	2980	2819	13349

Lähde: Rakentamisen ja asumisen vuosikirja 2003, Tilastokeskus.

⁶ Tuotos on tiettyä ajankohtana tuotettujen tavaroiden ja palveluiden summa. Se koostuu markkinatuotoksesta, tuotoksesta omaan loppukäyttöön ja muusta markkinattomasta tuotoksesta. Markkinatuotos myydään markkinoilla tai on tarkoitettu myytäväksi markkinoilla. Muu tuotos kattaa tuotannon, joka toimitetaan muille yksiköille ilmaiseksi tai taloudellisesti merkityksettömään hintaan.

Asuntotuotanto

Vuonna 2002 aloitettiin runsaan 28 000 asunnon rakentaminen (taulukko 2). Aloitettu uudistuotanto oli huipussaan vuonna 1999, jonka jälkeen asuntojen rakentaminen on vähentynyt. Asuntojen rakentaminen on vilkastunut uudestaan vuonna 2002 ja Tilastokeskuksen mukaan asuinrakentamisen aloitukset ovat lisääntyneet myös vuonna 2003. Myönteisen kehityksen taustalla ovat RT:n mukaan mm. matala korkotaso ja kotitalouksien luja luottamus oman taloutensa kehitykseen, mikä on ylläpitänyt asuntojen ostoaikkeitä korkealla.

Asuinrakentamista ylläpitävät edelleen maan sisäinen muuttoliike ja patoutunut asuntokysyntä. *Erityisesti omakoti- ja rivitalojen rakentaminen on lisääntynyt.* Tämä on näkynyt maamme valmistalotehtaiden tilauskannan jatkuvana kasvuna. Pääkaupunkiseudulla, jossa uusien asuntojen tarve on suurinta, asuntotuotannon kasvua jarruttaa kuitenkin tonttipula. Myös valtion tukema sosiaalinen asuntotuotanto on vähentynyt, mikä on yleishyödyllisten rakentajien mukaan seurausta huonoista rahoitus- ja lunastusehdoista.

Taulukko 2 Myönnetyt rakennusluvut ja valmistuneet asunnot, kpl.

	Asuntoaloitukset	Valmistuneet asunnot
1995	18310	25031
1996	23564	20837
1997	29804	26854
1998	31597	29842
1999	34590	28939
2000	32309	32740
2001	27625	30592
2002	28154	27171
2003*	30000	..
2004*	31000	..

Lähde: Rakentamisen ja asumisen vuosikirja 2003, Tilastokeskus.
(RT:n ennusteet 2003-04*).

Muu talonrakentaminen

2000-luvulla muu talonrakentaminen on lisääntynyt eniten julkisten palvelurakennusten ja maatalousrakennusten osalta, jos tarkastellaan myönnettyjä rakennuslupia ja aloitettuja rakennuksia. Julkinen rakentaminen vilkastui kaikissa talotyypeissä vuosina 2000-02, mutta vuonna 2003 se on vähentynyt johtuen erityisesti kuntien heikentyneestä taloustilanteesta. Lähitulevaisuudessa julkisten palvelurakennusten tarve kääntyy kuitenkin kasvuun. Maatalousrakentamisen vilkastuminen johtuu tilakoon suurenemisesta, mikä on edellyttänyt investointeja uusiin maatalouden tuotantorakennuksiin.

Liike- ja toimistorakennusten sekä teollisuus- ja varastorakennusten rakentaminen on supistunut jyrkästi 2000-luvulla. Liikerakentamisessa on RT:n mukaan suunnitteilla useita kohteita, mutta osa niistä siirtynee rakennettavaksi myöhempään ajankohtaan. Jatkossa vähittäiskaupan rakennemuutos suurempiin yksiköihin ja ulkomaisten kauppaketjujen laajennukset lisäävät liiketilojen tarvetta. Uusia toimistotiloja on aloitettu, vaikka niistä on yllitarjontaa. Ilmeisesti kiinteistötuottojen kilpailukykyisyys ja vakaus ovat ylläpitäneet maassamme kiinnostusta toimistorakentamiseen.

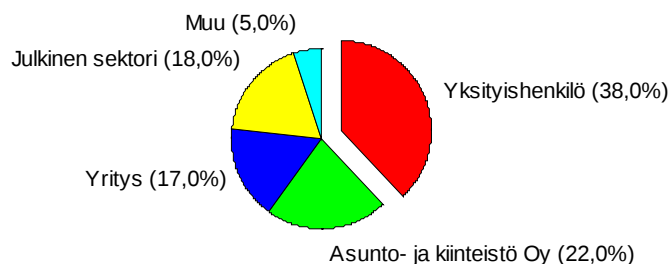
Korjausrakentaminen

Tilastokeskuksen mukaan *talojen korjausrakentamisen arvo oli vuonna 2002 noin 5,8 miljardia euroa, eli 43 prosenttia koko talonrakentamisen arvosta*. RT:n mukaan korjausrakentaminen ja sen osuus talonrakentamisen arvosta kasvaa edelleen lähivuosina. Etenkin asuinrakennusten korjaaminen on lisääntynyt.⁷ Ammattirakentajien työtunneilla mitattuna jo yli puolet korjausrakentamisen työtunneista kohdistuu asuinrakennuksiin. Lisäksi noin kolmanneksella kotitalouksista oli aikomuksia asunnon korjauksiin lokakuussa 2003.

Asuinrakennusten korjaamista vauhdittaa rakennusten ikärakenne, matalat korot ja kotitalousvähennys. Korjausrakentamisesta osa, kuten maalaukset, tapetointi ja muut pintakorjaukset, tehdään omatoimisesti. Sitä vastoin enemmän ammattitaitoa vaativissa korjauksissa erikoisurakoitsijoiden merkitys on suuri. Asuinrakennusten ohella myös liike- ja toimitilarakennusten korjauksia tehdään kiihtyvällä vauhdilla. Liikerakennusten korjauksiin kannustavat kuluttajatottumusten muutokset. Teollisuudessa rakennusten kunnossapidon merkitys on korostunut investointihalukkuuden vähentyessä.

Kuvio 3

Rakennuskannan korjaukset omistajalajeittain vuonna 2000.



Lähde: Remo 2000, VTT.

⁷ Korjauskohteista tärkeimpiä ovat mm. asunto-osakeyhtiöissä ulkorakenteet ja lvi-järjestelmät. Näiden kohteiden osuus korjauskustannuksista on Tilastokeskuksen mukaan noin 60 prosenttia.

1.2 Talonrakennusyritykset

Vuonna 2002 Suomessa toimi Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisterin mukaan 23 300 talonrakennusyritystä, joiden henkilöstö oli 91 000 työntekijää ja liikevaihto 12,4 miljardia euroa.⁸ Kaikista rakennusalan yrityksistä ja niiden henkilöstöstä ja liikevaihdosta, kun maa- ja vesirakentaminen lasketaan mukaan, talonrakentaminen muodostaa noin 75 prosenttia. Vuodesta 1995 yritysten määrä on kasvanut talonrakentamisessa 6 000 yksiköllä.⁹ Henkilöstö on lisääntynyt yli 50 prosenttia ja liikevaihto on kaksinkertaistunut.

Tilastokeskuksen liiketoiminnan suhdannekuvaajien mukaan arvioituna talonrakennusyritysten liikevaihto väheni noin prosentilla vuonna 2002. Vuonna 2003 liikevaihdon lasku näyttää taittuneen ja kääntyneen hienoiseen kasvuun. Kauppa- ja teollisuusministeriön (ktm) pk-yritysten toimintaympäristö- ja kehitysnäkymät selvityksen mukaan *vajaat 40 prosenttia rakennusyrityksistä uskoo liikevaihdon kasvavan vuonna 2004*. Pääosa kuitenkin ennakoi, että liikevaihto pysyy suurin piirtein ennallaan.

Kannattavuuden kehitys

Talonrakennusyritysten kannattavuus on heikentynyt 2000-luvulla, jos kannattavuutta mitataan esimerkiksi suhteuttamalla käyttökatte tai tulos ennen satunaiseriä ja veroja liikevaihtoon (kuvio 4). *Kannattavuuden heikkeneminen on tulosta suhdannetaantumasta ja kilpailu-urakoinnin laskeneesta hintatasosta*. Myös palkkasumma on kasvanut nopeammin kuin liikevaihto Tilastokeskuksen liiketoiminnan suhdannekuvaajien mukaan, joskin kustannusten kehitys on ollut melko maltillista 2000-luvulla.¹⁰

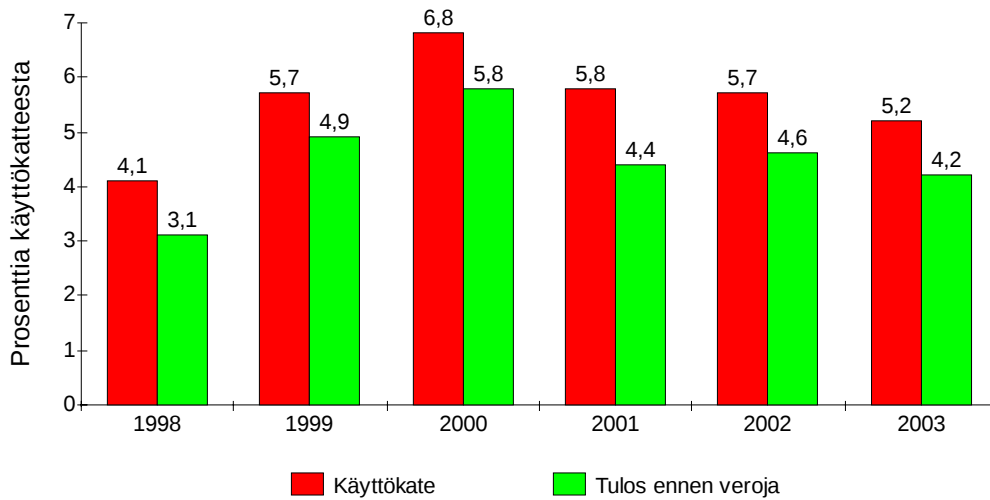
Heikentyneistä suhdanteista huolimatta kannattavuuden taso on edelleen suhteellisen tyydyttävällä tasolla verrattuna 1990-luvun tilanteeseen. Ktm:n selvitysten mukaan noin 35 prosenttia rakennusyrityksistä uskoo, että kannattavuus paranee vuonna 2004. Kannattavuuden heikkenemistä ennustaa alle 10 prosenttia yrityksistä. Myös RT:n mukaan kannattavuus säilyy vuonna 2004 kohtuullisella tasolla, mikäli vapaarahoitteisen asuntotuotannon kysyntää ei tule häiriöitä ja tilauskanta pysyy kohtuullisena.

⁸ Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisterin tilastojen mukaan talonrakennusyrityksiä oli hieman vähemmän kuin yritysten rakenteet tilastojen mukaan (25 500). Liikevaihdon summa ja henkilöstön määrä oli tilastoissa kuitenkin samaa suuruusluokkaa. Erot yritysten määrissä saattavat johtua käytetystä toimialaluokituksesta tai yritys- ja toimipaikkarekisterin tiukemmista tilastoihin pääsyn ehdoista. Yritys- ja toimipaikkarekisterissä tilastoyksiköinä ovat vuonna 2002 yritykset, joiden toiminta-aika tilastovuonna ylittää puoli vuotta, ja jotka työllistävät yli 0,5 henkilöä tai joiden liikevaihto oli vähintään 8 987 euroa.

⁹ Siirtyminen uuteen toimialaluokitukseen (tol 2002) on saattanut hieman heikentää tilastojen vertailukelpoisuutta vuodesta 2002 lukien.

¹⁰ Rakennuskustannukset nousivat vuonna 2002 vain 0,8 prosenttia. Vuonna 2001 vastaava luku oli 2,5 prosenttia. Vuonna 2003 panoshintojen nousuvauhti on hieman nopeutunut ollen 1,5 prosenttia lokakuussa 2003.

Kuvio 4 Talonrakennusyritysten kannattavuuden kehitys 1998-2003.



Lähde: Rakennusteollisuuden suhdannekirja 2/2003.

Työllisyys

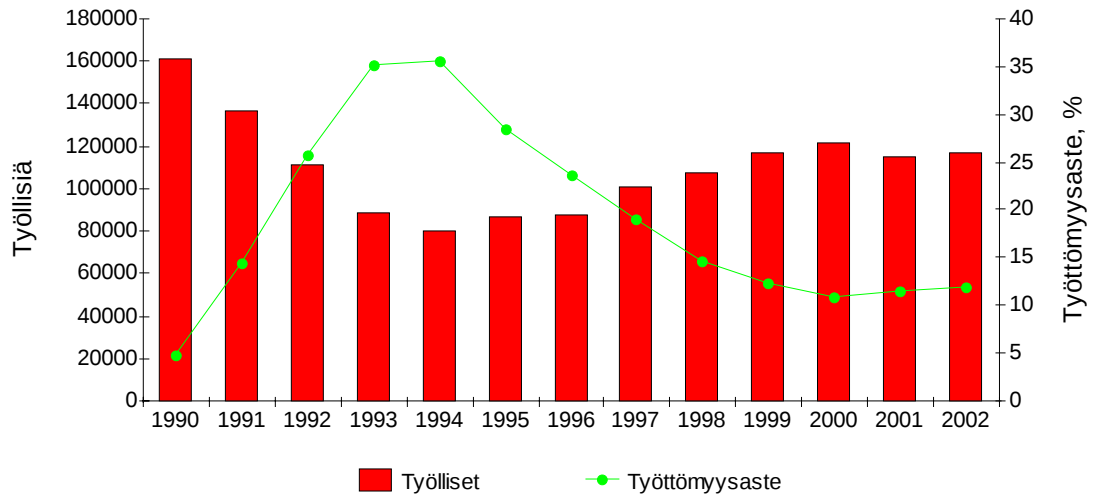
Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen¹¹ mukaan rakennusala työllisti yhteensä 148 000 henkeä vuonna 2002. Näistä talonrakennusosalalla työskenteli 79 prosenttia, eli 117 000 henkeä¹² (kuvio 5). Vaikka työllisyys on parantunut vuoden 1995 jälkeen, oli talonrakennusalan työllisten määrä vuonna 2002 vain kolme neljäsosaa vuoden 1990 tasosta. Talonrakennusosalalla työttömyysaste (11,9 % vuonna 2002) on yhä hieman korkeampi kuin maassamme keskimäärin (9,1 %). Pahimmillaan alan työttömyysaste oli vuonna 1994.

Talonrakennusalan työllisyys on kohentunut hieman vuonna 2003, mikä johtuu uudistuotantoa työvaltaisemman korjausrakentamisen kasvusta. Keskimäärin talonrakennusalan avoimia työpaikkoja oli 1 100 tammi-syyskuussa 2003. Ktm:n selvitykset kuitenkin osoittavat, että lisätyövoiman tarve on melko pientä. Vuonna 2004 noin 70 prosenttia rakennusyrityksistä on ilmoittanut, että henkilöstön määrä pysyy suurin piirtein ennallaan. Ainoastaan viidennes yrityksistä on aikeissa palkata lisätyövoimaa.

¹¹ Työvoimatutkimus on kuukausittain tehtävä haastattelututkimus, jolla kerätään tietoja työllisyydestä, työttömyydestä ja työajoista. Työvoimatutkimuksessa työllinen on henkilö, joka tutkimusviikon aikana tekee yhtenäkin päivänä työtä palkkaa tai voittoa saadakseen tai työskenteli yrittäjäperheenjäsenenä ilman varsinaista palkkaa tai oli tilapäisesti poissa työpaikastaan. Työtön on henkilö, joka on työtä vailla, etsinyt työtä aktiivisesti viimeisten neljän viikon aikana palkansaajana tai yrittäjänä ja voisi vastaanottaa työtä kahden viikon kuluessa. Myös henkilö, joka on työtä vailla ja odottaa sovitun työn alkamista ja työ alkaa noin kahden kuluessa, luetaan työttömiin. Huom ! Työvoimatutkimuksen työllisyyskäsite ei ole vertailukelpoinen Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisterin yritysten henkilöstökäsitteen kanssa, jossa lähtökohtana on vuosityöllisyys, eli mm. kaksi puolipäiväistä työntekijää vastaa yritys- ja toimipaikkarekisterissä yhtä työllistä (henkilöstö on yksi), mutta työvoimatutkimuksessa kahta työllistä.

¹² Vuonna 2002 talonrakennusalan työllisistä oli työntekijöitä 63 prosenttia, toimihenkilöitä 16 prosenttia ja yrittäjiä 21 prosenttia.

Kuvio 5 Talonrakentamisan työllisten määrä ja työttömyysaste vuosina 1990-2002.



Lähde: Työvoimatutkimus, Tilastokeskus.

2. Harmaa talous rakennusalalla

Rakentamisen harmaan talouden arvoksi on laskettu vuonna 2000 noin 500-600 miljoonaa euroa. Laaja-alaisen aliurakoinnin vuoksi varsinaiset rakennustyöt ja sitä kautta myös harmaan talouden ongelmat keskittyvät pieniin rakennusyrityksiin. Rakennusala on lisäksi varsin verovelkainen toimiala. Vuoden 2003 syyskuussa alan yritysten verovelka oli 347 miljoonaa euroa. 30 prosenttia toimialan yrityksistä onkin luokiteltu kohonneen tai suuren riskin yrityksiin. Suhteellisesti eniten riskiyrityksiä löytyy alle viiden työntekijän rakennusyritysten joukosta.

Rakentamisen pimeän työn, kuutamourakoinnin, katsotaan olevan yleistä muihin toimialoihin verrattuna. Yksi merkittävimmistä syistä harmaan talouden laajuuteen löytyy *rakentamisen suurista suhdannevaihteluista*. Noususuhdanteessa ammattitaitoisen työvoiman puute voi aiheuttaa ongelmia, jotka ratkaistaan pimeiden työmarkkinoiden kautta. Suhdannetaantumisen aikana väärinkäytöksiä lisäävät markkinoiden kutistuminen ja kiristynyt kilpailu, mikä pakottaa karsimaan kustannuksia.¹³

Ammattimaisessa talonrakentamisessa harmaa talous liitetään usein myös *korkeaan aliurakointiasteeseen*. Aliurakointiketjut muodostuvat joskus hyvin pitkiksi, jolloin osapuolet ja niiden vastuut hämärtyvät. Sen seurauksena rakennuttajat (tilaajat) ja pääurakoitsijat eivät välttämättä tiedä, ketkä työskentelevät ketjun hantäpäässä. Yhteiskunnalliset velvoitteet, kuten ennakonpidätykset, sosiaaliturvamaksut ja arvonlisäverot hoidetaan määrättyyn portaaseen, mutta sen jälkeen velvoitteiden hoitamisesta voidaan luistaa.¹⁴

Aliurakoinnin laajuudesta voidaan saada hyvä käsitys, kun verrataan erikokoisten talonrakennusyritysten osuutta toimialan liikevaihdosta ja kotimaan tuotoksesta¹⁵ vuonna 2002 *Laskelmat osoittavat, että aliurakoinnin vuoksi työt keskittyvät rakentamisen tuotoksella mitaten pieniin yrityksiin*. Alle 20 hengen yritykset muodostavat rakentamisen tuotoksesta 10 prosenttiyksikköä enemmän kuin liikevaihdosta. Sitä vastoin suurten yli 50 hengen yritysten osuus liikevaihdosta on 40 prosenttia mutta tuotoksesta vain 29 prosenttia (taulukko 3).

¹³ Lith, Pekka: Rakentamisen harmaat markkinat, 2002.

¹⁴ Lith, Pekka: Rakentamisen harmaat markkinat, 2002.

¹⁵ Tuotos on laskettu tässä yhteydessä siten, että verollisesta kotimaan myynnistä on vähennetty ulkopuolisten palvelujen ostot, jotka sisältänevät pääasiassa rakentamisen aliurakointia. Laskelmissa tuloslaskelman mukaisista ulkopuolisten palvelujen ostoista on vähennetty laskennallinen vientitoimintaan liittyvä aliurakointi.

Taulukko 3 Talonrakentamisen liikevaihto ja tuotos yritysten kokoluokittain vuonna 2002.

Yrityksen kokoluokka, työntekijää	Osuus liikevaihdosta, prosenttia	Osuus tuotoksesta, prosenttia	Tuotos mii-nus liikev., %-yksikköä
Alle 5	22,7	28,2	+5,5
5-19	23,7	27,8	+4,1
20-49	13,5	15,2	+1,7
50-249	20,3	16,0	-4,3
250-	19,8	12,8	-7,0
Yhteensä	100,0	100,0	0,0

Lähde: Verohallinto.

Harmaan talouden painopistealueet korjaus- ja pienrakentamisessa

Rakennusalan järjestöt ovat pyrkineet 1990-luvun alkupuolelta lähtien erilaisin vapaaehtoisin sopimuksin hillitsemään alan harmaata taloutta ja tervehdyttämään kilpailua. Näitä toimenpiteitä ovat urakkatarjousten yhteydessä tarjoajalta vaadittavat verovelkatodistukset ja selvitykset eläkemaksujen suorittamisesta, neljännesvuosittain verovirastoille lähetettävät ilmoitukset urakoitsijoista sekä suurilla rakennustyömailla käyttöön otetut sähköiset kulkulupajärjestelmät, joiden avulla voidaan selvittää työmaalla kulkevat henkilöt ja näiden työnantajat.¹⁶

Edellä mainittujen *järjestelmien heikkouksia ovat niiden kiertomahdollisuudet lyhyen elinkaaren yritysten hyväksikäytön ja bulvaanijärjestelyjen avulla sekä toimenpiteiden vapaaehtoisuus, jonka seurauksena niiden ulkopuolelle jäävät järjestäytymättömät yritykset ja toimeksiantajat*. Toistaiseksi tehokkaimmaksi keinoksi on osoittautunut sähköinen kulkulupajärjestelmä, joskaan senkään avulla ei pystytä paljastamaan mm. tilanteita, joissa työntekijöiden palkoista vain osa on maksettu pimeästi ja maksut peitetty tekaistuilla kuiteilla.¹⁷

Paljolti rakennusalan omien toimenpiteiden ja suuriin rakennustyömaihiin kohdistetun verottajan tehostuneen työmaavalvonnan seurauksena harmaan talouden toimintaedellytykset ovatkin järjestäytyneiden rakennusyritysten hallinnoimilla suurilla työmailla jossain määrin heikentyneet viimeisten viiden vuoden aikana. *Harmaan talouden painopistealue onkin siirtynyt ammattimaisessa rakentamisessa korjaus- ja kunnossapitorakentamiseen, joissa tilaajina toimivat usein isännöitsijät ja asunto-osakeyhtiöt*. Näissä hankkeissa harmaan talouden ilmenemismuotoja ovat toistuvasti pimeästä työvoimasta ja kuittikaupasta kiinni jääneet yritykset, jotka jatkavat toimintaansa uuden yrityksen tai bulvaanin välityksellä.¹⁸

¹⁶ Vuodesta 1998 lukien rakennusallalla on ollut käytössä myös rakennusalan laatujärjestelmä (Rala), johon kuuluvilta yrityksiltä edellytetään muun ohessa yhteiskunnallisten velvoitteiden hoitamista.

¹⁷ Lisääntyväksi ongelmaksi ovat muodostuneet myös ulkomaiset aliurakointiyritykset, jotka ovat työntekijöineen jääneet lähes kokonaan verovalvonnan ulkopuolelle.

¹⁸ Asunto- ja kiinteistöosakeyhtiöiden rakentamisen tilaajaosaamisessa on asiantuntijoiden mukaan paljon parantamisen varaa.

Pienimuotoisempaa kuutamourakointia esiintyy laajasti *yksityishenkilöiden omistusasuntojen, pientalojen ja vapaa-ajan rakennusten uudisrakentamisessa ja korjauksessa*. Harmaan talouden harjoittaminen on helppoa yksityishenkilöiden rakennustöissä, sillä yksityishenkilöt eivät ole toiminnastaan kirjanpitovelvollisia. Saadut rahalliset hyödyt voivat olla kotitalouksille ja rakentajille varsin suuret olemattomaan kiinnijäämisriskiin verrattuna. Myös yleinen asenneilmapiiri on kuutamourakointia kohtaan varsin salliva.

Harmaan talouden ilmenemismuodot ja laajuus

Harmaan talouden ilmenemismuotoja ovat palkansaajien saamat pimeät työtulot, yritysten omistajien peitelty osingonjako yms. ja kirjanpidon ulkopuoliset suoritukset. *Pimeillä palkoilla* tarkoitetaan yrityksen palveluksessa olevalle henkilölle työstä maksettua korvausta, joka on jäänyt ainakin osittain merkitsemättä yrityksen kirjanpitoon, ja josta ei ole toimitettu ennakonpidätystä eikä maksettu sosiaaliturvamaksua. Näissä tapauksissa sosiaalivakuutusmaksut, kuten eläkemaksut, ovat myös usein suorittamatta.

Peitellyn osingonjaon tavallisin muoto on osakeyhtiön käteisvarojen siirtäminen yrityksen tililtä suoraan omistajalle. Yhtiön omistaja voi hyötyä elinkeinotoiminnasta käyttämällä yhtiön varoja omien elantomenojen kattamiseen. Yrityksen varoja voidaan siirtää yksityiskäyttöön esimerkiksi perusteettomina kulu- ja matkakorvauksina tai päivärahoina, mikä on rakennusosalalla aika yleistä. Joskus omistaja on saanut omistamaltaan yhtiöltä rahalainaa ilman riittäviä vakuuksia.

Kirjanpidon ulkopuolisilla tuloilla tarkoitetaan tapauksia, joissa yritys on jättänyt tuloa ilmoittamatta.¹⁹ Yritys on voinut myös pienentää verotettavaa tuloa tekaistuilla kuiteilla tai toimia välikappaleena tekaistujen kuittien tehtailussa. Näitä ovat olleet erityisesti tapaukset, joissa maksun saajana on saman omistajan toinen yritys. Tekaistu kuittikauppa liittyy läheisesti pimeään palkanmaksuun. Verohallinnon asiantuntijoiden mukaan kuittikauppaa käydään tavaroilla, laitteilla ja alihankintapalveluilla.

Kuittikaupassa kiinnijäämisriski on pieni, *varsinkin* jos kuitteja on vähän ja sopivan suuruisesti liikevaihtoon nähden. Kuittikauppaan voi viitata se, että alihankinta-aste vaihtelee yrityksissä holtittomasti. Lisäksi rakennusosalalla on 2000 yritystä, joiden arvonlisäverolliset myynnit ovat vuositasolla pienemmät kuin verolliset ostot.²⁰ *Konkurssikeinottelusta* on kyse silloin, kun liiketoimintaa harjoittaneen yhtiön varat ja liiketoiminta siirretään toiselle yritykselle, ja konkurssiyritys jätetään selviytymään aiemman toiminnan menoista.

¹⁹ Koko yhtiö toimii pimeästi silloin, kun se ei tee viranomaisille mitään aloittamis- ja elinkeinoilmoitusta.

²⁰ Näistä osa on rakennuspalvelujen vientiä harjoittavia yrityksiä, sillä rakennuspalvelujen vienti on arvonlisäverotonta, mutta yritykset ovat voineet saada arvonlisäverovähennyksiä omista tavara- ja palvelukuluistaan tai investoinneistaan. Myös toimintansa aloittaneilla yrityksillä voi olla investointeja, joista saadut arvonlisäverovähennykset voivat olla satunnaisesti suuria.

Rakentamisen harmaasta taloudesta laaditut tuoreimmat laskelmat ovat vuodelta 2000. Ne osoittavat harmaan talouden arvon olleen noin 500-600 miljoonaa euroa, eli 8-10 prosenttia koko rakentamisen arvonlisäyksestä (tuotanto) ja 3-4 prosenttia tuotoksesta. Alatoimialoittainen tarkasteltuna harmaa talous on keskittynyt varsinaiseen talonrakentamiseen. Rakennusasennuksessa ja –viimeistelyssä rakentamisen harmaa talouden merkitys on jäänyt melko pieneksi samoin kuin maa- ja vesirakentamisessa.²¹

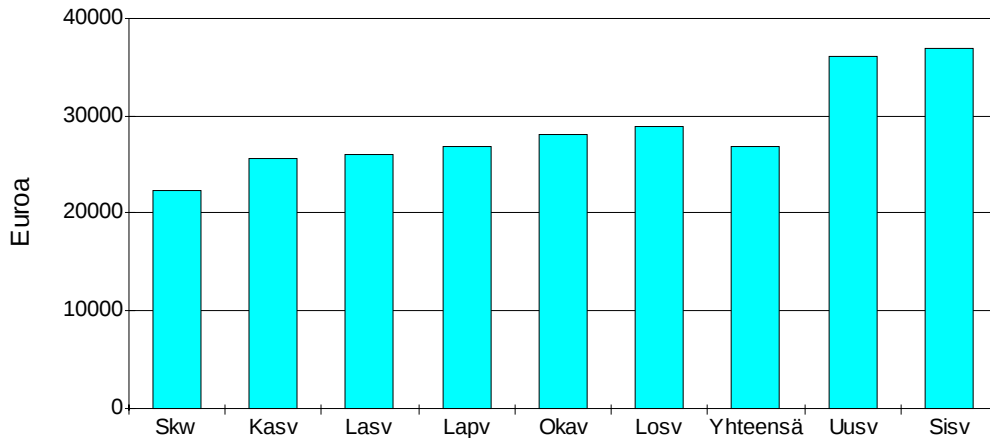
Harmaan talouden arvo on käsittänyt 1990- ja 2000-luvuilla tehdyissä laskelmissa vain pimeitä työtuloja.²² Kuitenkin kirjanpidon ulkopuolisissa suorituksissa myös välilliset verot jäävät suorittamatta. *Arvonlisäveron verovilpillä tarkoitetaan tapauksia, joissa aliurakoitsija jättää veron osittain tai kokonaan maksamatta, mutta pääurakoitsija vähentää omassa verotuksessaan aliurakoitsijan laskuttamat arvonlisäverot. Yksityishenkilöiden pienimuotoisissa rakennustöissä koko laskutus voi jäädä arvonlisäveroineen pimentoon.*

Rakennusala on meillä erittäin häiriöllinen ja verovelkaiseksi havaittu toimiala, sillä *rakennusalan työmaatarkastuksissa ja urakointi-ilmoitusten käsittelyssä havaittujen toimenpidetarpeiden määrä on ollut viidennes alan yrityksistä vuosina 1996-2002.* Syyskuussa 2003 verovelkaisia rakennusyrityksiä oli 7 500. *Verovelan summa oli tuolloin 347 miljoonaa euroa, josta Uudeltamaalta kertyi 50 prosenttia.* Verovelkaista kohden laskettuna velat olivat korkeimmat Uudenmaan ja Sisä-Suomen veropiireissä (kuvio 6). Yritysten kokoluokittain tarkasteltuna yli 90 prosenttia verovelosta kertyy alle 10 työntekijän yrityksistä. Yhtiömuodoittain verovelat keskittyvät osakeyhtiömuotoisiin yrityksiin (kuvio 7).

²¹ Lith, Pekka: Rakentamisen harmaat markkinat, 2002.

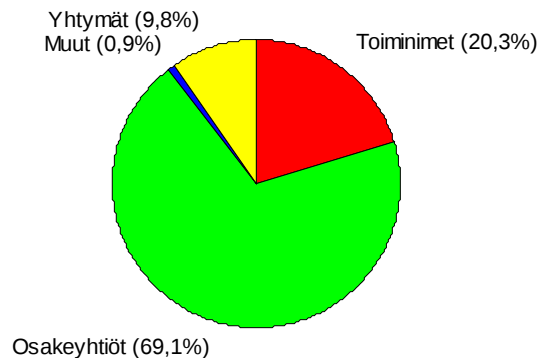
²² Joissain tapauksissa pimeistä työtuloista on arvioitu työntekijöiden osalta laskennalliset maksamatta jääneet sosiaalivakuutusmaksut.

Kuvio 6 Verovelat verovelkaista rakennusyritystä kohden veropiireittäin syyskuussa 2003, euroa.



Lähde: Verohallinto.

Kuvio 7 Verovelat rakennusalalla (347 milj. €) yhtiömuodoittain syyskuussa 2003.



Lähde: Verohallinto.

Yritykset riskiluokitettu

Verohallinnon käytössä oleva *yritysten riskiluokitus* perustuu kolmeen tietolähteen yhdistelmänä, jotka ovat verohallinnon omat perusteet ja Dun & Bradstreet sekä Asiakastieto Oy:n riskiluokitukset. Riskiluokitus kattaa periaatteessa pääosan toimivista yhtiömuotoisista yrityksistä²³, jotka ovat toimineet vähintään vuoden ja jotka eivät ole konserniverokeskuksen asiakkaita. Riskiluokat ovat normaalin riskin yritykset, kohonneen riskin yritykset²⁴ ja suuren riskin yritykset²⁵.

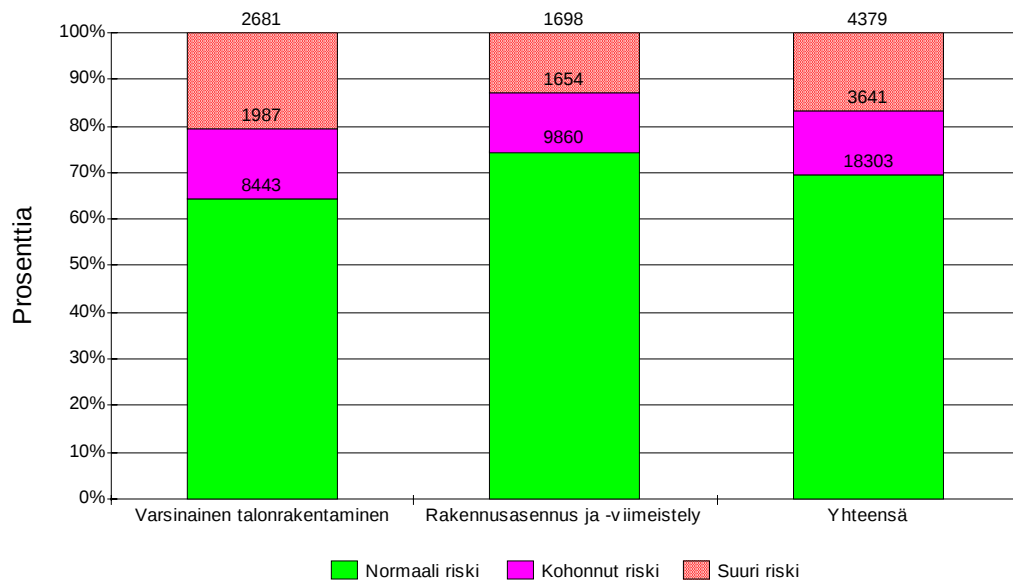
²³ Toimintansa keskeyttäneet yritykset ja toiminimet eivät ole riskiluokituksen piirissä.

²⁴ Yritys kuuluu kohonneen riskin yrityksiin, jos yksikin kolmesta tietolähteestä osoittaa, että yrityksellä on lieviä laiminlyöntejä, eli verovelkaa 1 000-15 000 € (verohallinto), yrityksen tausta ja maksutapa negatiivinen tai talous epätyydyttävä (D&B), yrityksellä on lieviä tai vanhoja maksuhäiriöitä ja/tai negatiivinen tausta (Asiakastieto).

²⁵ Yritys kuuluu suuren riskin yrityksiin, jos yksikin kolmesta tietolähteestä osoittaa, että yrityksellä on vakavia laiminlyöntejä, eli verovelkaa yli 15 000 € (verohallinto), yrityksen tausta ja maksutapa negatiivinen tai talous heikko (D&B), yrityksellä on vakavia maksuhäiriöitä ja/tai erittäin negatiivinen tausta (Asiakastieto).

Toimivista talonrakennusyrityksistä kolme neljäsosaa oli riskiluokitettu vuonna 2002. Talonrakennusalalla kohonneen tai suuren riskin yrityksiin kuului 30 prosenttia (8 000 yritystä) ja normaalin riskin yrityksiin 70 prosenttia (18 300 yritystä). Varsinaisessa talonrakentamisessa riskiyrityksiä on enemmän kuin rakennusasennuksessa ja -viimeistelyssä (kuvio 8). Yrityksen kokoluokittain tarkasteltuna riskiyrityksiä on suhteellisesti selvästi enemmän pienissä alle 20 hengen yrityksissä kuin suuremmissa yrityksissä (taulukko 4).

Kuvio 8 Talonrakennusalan yritykset riskiluokittain vuonna 2003.



Lähde: Verohallinto.

Taulukko 4 Talonrakennusalan kohonneen ja suuren yritykset kokoluokittain 2002.

Yrityksen kokoluokka, työntekijää	Yrityksiä, lkm	Osuus kaikista kokoluokan yrityksistä, %
Alle 5 työntekijää	7250	31,3
5-9 työntekijää	479	27,1
10-49 työntekijää	277	20,4
50-249 työntekijää	14	11,6
Yhteensä	8020	30,5

Lähde: Verohallinto.

3. Käännetty arvonlisäverovelvollisuus

Arvonlisäveron laiminlyönnit on koettu vakavaksi ongelmaksi monissa EU-maissa. Kokonaisuudessaan arvonlisäverovilpin summaksi on arvioitu EU-maissa (15 jäsenmaata) noin 70 miljardia euroa. Erityisiä toimenpiteitä tämentyyppisen harmaan talouden vastaisessa kamppailussa on tehty Itävallassa, Hollannissa ja Belgiassa ja niitä on suunnitteilla mm. Ruotsissa.

EU-maissa sovellettavan arvonlisäverojärjestelmän peruseriaatteisiin kuuluu se, että arvonlisäverovelvollinen elinkeinonharjoittaja saa vähentää elinkeinotoimintaan hankittujen tavaroiden ja palvelusten myyjän suoritettavaksi kuuluvan arvonlisäveron. Vähennysoikeus ei ole riippuvainen siitä, onko myyjä tosiasiaa veronsa maksanut.²⁶

Käännetyllä arvonlisäverolla tarkoitetaan järjestelmää, jossa arvonlisäveron maksu siirretään työsuoritukset tekevältä (aliurakoitsija) työsuorituksen vastaanottavalle taholle (pääurakoitsija) toimialoilla, joille ovat luonteenomaisia pitkät aliurakointiketjut. *Järjestelmän tavoitteena on estää tilanteet, joissa aliurakoitsijan maksamatta jääneet arvonlisäverot hyväksytään pääurakoitsijalle vähennyskelpoisiksi.* Toisena keskeisenä tavoitteena on ollut estää harmaasta taloudesta johtuvia kilpailun vääristymiä yritystoiminnassa.

Käännetty arvonlisävero on käytössä EU-maista esimerkiksi *Hollannissa*, jossa sen piiriin kuuluvia toimialoja ovat rakennusala, laivanrakennus, valmisvaateteollisuus ja määrätty metallirakennusala.²⁷ Hollannissa käännetty arvonlisävero, eli *siirtosääntö*, ei kuitenkaan koske niitä suorituksia, jotka pääurakoitsija tekee suoraan toimeksiantajalleen (tilaaja), joka voi olla muu yhteisö taikka yksityinen kotitalous, vaan pääurakoitsija laskuttaa toimeksiantajaansa tavanomaiseen tapaan arvonlisäverollisella laskulla.

Siirtosääntöä ei ulotettu urakoitsijan ja toimeksiantajan välisiin suhteisiin, sillä hankinta ei ole toimeksiantajalle aina vähennyskelpoinen ja koska näissä liikesuhteissa arvonlisäveron vilppi ei ole suurta. Käytännössä siirtosääntö toimii siten, että aliurakoitsija laskuttaa pääurakoitsijaa ilman arvonlisäveroa. Pääurakoitsija maksaa veron oman työnsä ohella aliurakoitsijan tekemästä työstä siirtosäännöksen johdosta, joskin tämä vero on pääurakoitsijalle heti vähennyskelpoinen²⁸ (kaavio 1).

²⁶ Poikkeuksena ovat tilanteet, joissa ostaja ei nauti ns. vilpittömän mielen suojaa eli hän on ilmeisesti ollut tietoinen siitä, ettei veroa ole tarkoitukseen maksaa,

²⁷ Metallirakennusosalalla on kyse kiinteistä rakenteista.

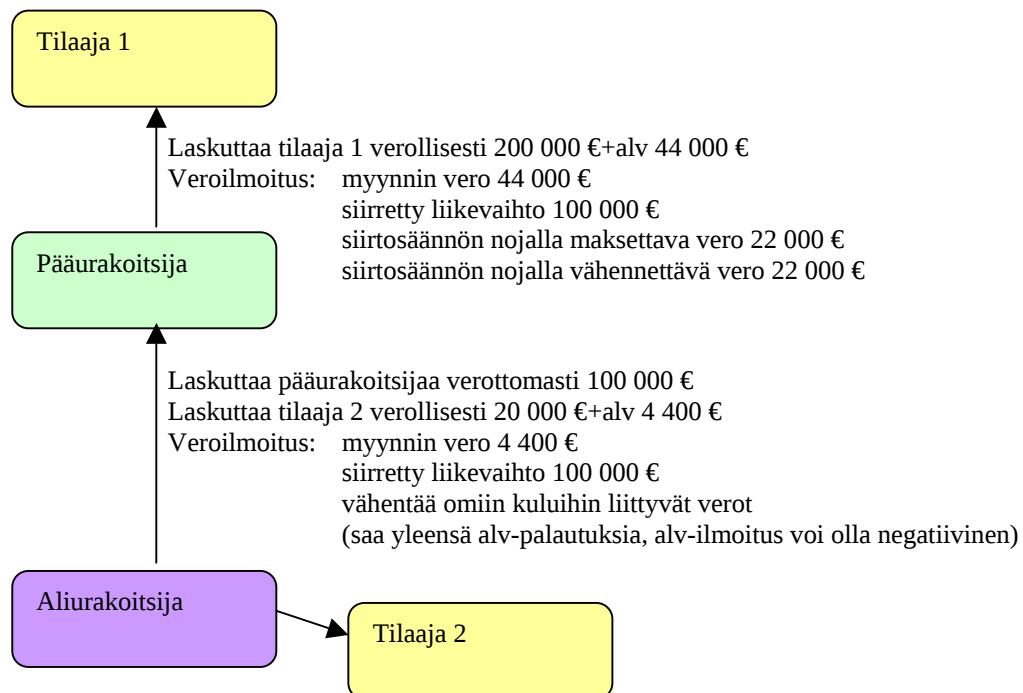
²⁸ Käännettyä arvonlisäveroa, eli siirtosääntöä sovelletaan myös työvoiman vuokraukseen, kun työntekijä on vuokralle ottajan (urakoitsijan) käytössä työsuorituksessa, joka liittyy kiinteisiin esineisiin tai laivoihin tai vaatteiden valmistukseen. Siinä arvonlisäveron suorittaminen siirtyy vuokralle ottajalle.

Arvonlisäveroilmoituksessa pääurakoitsija ilmoittaa omana kohtanaan siirretyn liikevaihdon ja siitä menevän veron. Vastaavasti aliurakoitsija ilmoittaa omassa ilmoituksessaan siirretyn liikevaihdon. Siirtosääntöä ei sovelleta kahdessa tapauksessa:

- 1) *aliurakoitsija tekee työsuorituksesta enemmän kuin puolet paikassa, jossa hänen liikkeensä toimii tai*
- 2) *aliurakoitsijan työ on toisarvoinen tavaran myyntiin nähden.*²⁹

Käännetyn arvonlisäveron soveltaminen on edellyttänyt Hollannissa Euroopan neuvoston lupaa. Kuudennen arvonlisäverodirektiivin mukaan neuvosto voi antaa komission ehdotuksesta EU:n jäsenvaltiolle luvan erityistoimenpiteisiin veropetosten ja veron kiertämisen estämiseksi. Omilla päätöksillään jäsenvaltiot eivät voi supistaa direktiivin mukaisia veropohjia tai vähennysoikeuksia. Käännetyn arvonlisäveron lisäksi Hollannissa on ollut käytössä *ns. ketjuvastuu* ennakonpidätysten laiminlyöntien varalta.³⁰

Kaavio 1 Käännetty arvonlisävero Hollannissa: esimerkitapaus



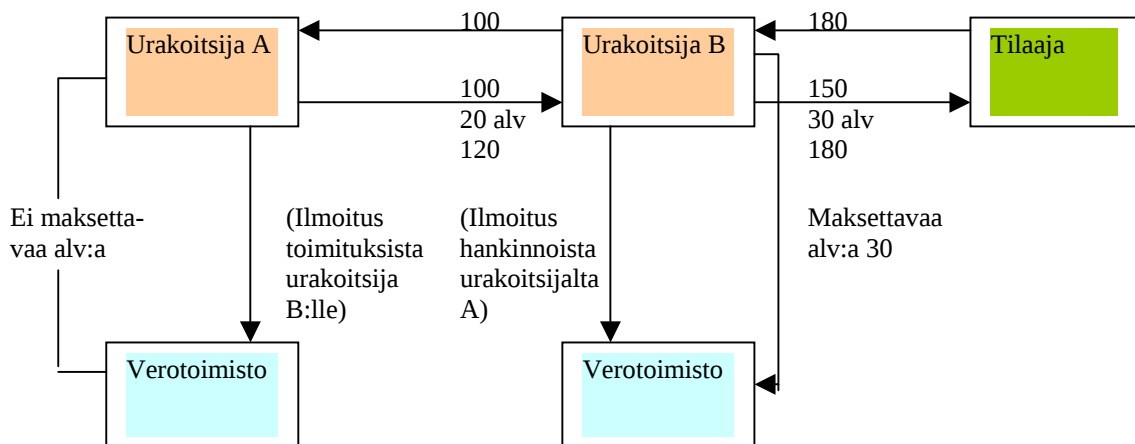
²⁹ Siirtosääntöä ei sovelleta, kun aliurakoitsijan tekemästä työstä on sovittu olemassa olevan tavaran oston yhteydessä. Silloin työ on yleensä toisarvoinen, koska siitä aiheutuvat kulut ovat vähäiset ja tavallisesti sisältyvät toimitetun tavaran hintaan. Esimerkkeinä rakentamisesta voidaan mainita lattiapäällysteen myynti ja asennus.

³⁰ Ketjuvastuulla tarkoitetaan sitä, että pääurakoitsija on vastuussa ennakonpidätysten ja kotumaksujen maksamisesta, mikäli aliurakoitsija on laiminlyönyt niiden maksamisen. Ketjuvastuuta sovelletaan myös tietyissä työvoiman vuokraustilanteissa.

Hollannin ohella käännettyä arvonlisäverojärjestelmää on otettu käyttöön myös Belgiassa ja Itävallassa³¹. Itävallassa arvonlisäverovilpin suuruudeksi on arvioitu 0,5-1,0 miljardia euroa.³² Itävalta on saanut Euroopan neuvostolta luvan poikkeaviin toimenpiteisiin marraskuussa 2002.³³ Neuvoston päätöksen mukaan pyydettyjen toimenpiteiden tarkoituksena on tietynlaisten veropetosten tai verojen kiertämisen estäminen rakennusallalla, jossa mm. alihankkija arvonlisäveron asiakkaaltaan laskutettuaan jättää sen tilittämättä veroviranomaisille.³⁴

Itävallassa suunnitellut harmaan talouden vastaiset toimet käsittivät alun perin myös alihankintasuhteiden ilmoitusvelvollisuudesta (reporting requirements).³⁵ Ilmoitusvelvollisuus tarkoittaa sitä, että pääurakoitsijat ilmoittavat (sähköisesti) veroviranomaisille maksamistaan suorituksista aliurakoitsijoittain ja aliurakoitsijat ilmoittavat vastaavasti saamistaan suorituksista pääurakoitsijoittain. Pienet alle 1 000 euroa suoritukset (urakat) oli rajattu ilmoitusvelvollisuuden ulkopuolelle.³⁶ Ilmoitusvelvollisuuden laajentaminen ei saatu kuitenkaan neuvoston lupaa.

Kaavio 2 Käännetty arvonlisävero ja (suunniteltu ilmoitusvelvollisuus) alihankintasuhteissa Itävallan mallin mukaan.



³¹ Council of the European Union: Special VAT scheme for Austria to combat tax fraud, Brussels, 22 November 2001. Bundesministerium fuer finanzen: Value Added Tax Reform (UST-REF).

³² Saksassa arvonlisäverovilpin suuruudeksi on arvioitu koko kansantaloudessa 11-12 miljardia euroa. Ranskassa arvonlisäverovilppi on arvioitu 9,0-10,0 miljardiksi euroksi ja koko EU:n alueella (15 maata) 70 miljardiksi euroksi. (Lähde: mm. OECD VAT/GST Abuses Steering Group, Consumption Taxes Unit Centre for Tax Policy and Administration; Bundesministerium fuer Finanzen: Value Added Tax reform (UST-REF).

³³ Ks. Liite: Neuvosto päätös 5/11/2002 (2002/880/EY) luvan antamisesta Itävalle soveltaa jäsenvaltioiden liikevaihtoverolainsäädännön yhdenmukaistamista koskevan direktiivin 77/388/ETY 21 artiklasta poikkeavaa toimenpidettä.

³⁴ Uudistuksen toisena tavoitteena on yksinkertaistaa verohallintoa, jolla on vaikeuksia arvonlisäveron keräämisessä rakennusalan alihankkijoilta.

³⁵ Ilmoitusvelvollisuuden laajentamisella tavoiteltiin aiempaa paremman ja nopeamman kokonaiskuvan saamista alihankintaketjuissa tapahtuneista suorituksista ilman aikaa vievää tarkastustoimintaa.

³⁶ Ks. Lisätietoja: Bundesministerium fuer finanzen: Value Added Tax Reform (UST-REF).

4. Arvonlisäveron laiminlyönnit

Vuonna 2002 talonrakennusalan laskennallinen arvonlisäverovajaus oli noin 40 miljoonaa euroa, mikä oli 4-5 prosenttia suurempi kuin viranomaisille ilmoitetut verot maksuvalvontatietojen mukaan. Ilmoitetut verot olivat edelleen 70 miljoonaa euroa suuremmat kuin maksetut verot, eli kokonaisuudessaan yhteiskunnalta saamatta jääneet arvonlisäverot olivat noin 110 miljoonaa euroa. Lisäksi 1 900 yrityksellä ilmoitettujen arvonlisäverojen vuosisaldo on negatiivinen. Myös näihin ilmoituksiin voi sisältyä epäselvyyksiä.

Ilmoitettu mutta maksamaton arvonlisävero

Vuonna 2002 talonrakennusalan yritykset ilmoittivat valvontailmoituksilla maksettavaa arvonlisäveroa vajaat 830 miljoonaa euroa vuonna 2002. *Todelliset maksetut olivat kuitenkin vajaat 760 miljoonaa euroa, eli noin 70 miljoonaa euroa vähemmän kuin ilmoitetut verot.* Ilmoitettujen ja maksettujen verojen välinen erotus on suurin pienissä alle viiden hengen yrityksissä (taulukko 5).³⁷ Edellä mainituissa luvuissa ovat mukana vain ne talonrakennusalan yritykset, joiden arvonlisäveroilmoitusten vuosisaldo oli positiivinen.

Näkyvää maksamattomien arvonlisäverojen summaa, vuositasolla 70 miljoonaa euroa, voidaan pitää talonrakennusalalla varsin suurena, sillä se muodostaa likimain 10 prosenttia alalla ilmoitetuista arvonlisäveroista. Verohallinnon arvonlisäveroasiantuntijoiden mukaan huomattavaa osa veroista ei koskaan makseta eikä ole aiottukaan maksaa. Ilmoitukset on tehty, koska on haluttu välttää suoranaisen veropetoksen tekeminen. Toimintaan liittyy myös lyhytaikaisten ja kertakäyttöyritysten hyväksikäyttöä.³⁸

Verojen maksamatta jättäminen ei sinänsä ole harmaata taloutta, mutta nimenomaan rakennusalalla se voi osoittaa harmaan talouden olemassaoloa kuittikautpan muodossa. Yritykset, jotka haluavat ostamillaan kuiteilla peittää maksamiaan pimeitä palkkoja, ostavat kuitit arvonlisäverovelvollisiksi rekisteröidyiltä yrityksiltä. Nämä voivat joko

- olla tekemättä mitään ilmoituksia veroviranomaisille, jonka seurauksena on verojäämäksi siirtyvä arviomaksuunpano,
- ilmoittaa kuittien mukaiset korvaukset liikevaihtonaan, mutta jättää verot maksamatta,
- ilmoittaa vain osan niille muodollisesti maksetuista korvauksista, jolloin maksuunpanot ja verojäämät jäävät pienemmiksi tai

³⁷ Alle 20 hengen yritysten osuus ”maksamattomista” arvonlisäveroista oli lähes 70 prosenttia.

³⁸ Verohallinnon asiantuntijoiden mukaan yritys voi toimia puolikin vuotta maksamatta veroja ja hoitamatta muita yhteiskunnallisia velvoitteita, ennen kuin viranomaiset ennättävät puuttua asiaan johtuen yritysten suuresta määrästä suhteutettuna vähäisiin viranomaisresursseihin.

- antaa ei-toimintaa ilmoituksia, jolloin paljastuminen jää riippumaan verovalvonnan tehokkuudesta ja satunnaistekijöistä.

Taulukko 5 Talonrakennusalan ilmoitetut ja maksetut arvonlisäverot vuonna 2002 (pl. negatiivisen vuosisaldon yritykset).³⁹

Yrityksen kokoluokka, työntekijää	Ilmoitetut arvonlisäverot, milj. €	Maksetut arvonlisäverot, milj. €	Ilmoitusten ja maksujen erotus, milj. €	Erotus / ilmoitukset, %
Alle 5	232,5	197,7	34,8	15,0
5-19	111,8	98,8	13,0	11,6
20-49	242,2	123,9	18,3	7,6
50-249	129,0	125,8	3,2	2,5
250-	111,3	111,1	0,2	0,2
Yhteensä	826,8	757,3	69,5	8,4

Lähde: Verohallinto.

Negatiivisen vuosisaldon yritykset

Talonrakennusallalla toimi vuonna 2002 verohallinnon maksuvalvontatilastojen mukaan 1 930 yritystä, joiden tekemien arvonlisäveroilmoitusten vuosisaldo oli negatiivinen, eli tavara- ja palveluostoista saatavien arvonlisäveron vähennysten summa oli suurempi kuin myynnin arvonlisävero⁴⁰ (taulukko 6). Negatiivisen vuosisaldon yrityksistä 73 prosenttia oli alle 20 hengen yrityksiä.⁴¹ Nämä yritykset ovat periaatteessa oikeutettuja arvonlisäveropalautuksiin. Yhteensä negatiivinen saldo oli 16 miljoonaa euroa.

Taulukko 6 Negatiivisen arvonlisäveron vuosisaldon ilmoittaneet talonrakennusalan yritykset vuonna 2002.

Yrityksen kokoluokka, työntekijää	Yrityksiä, lkm	Ilmoitettu arvonlisävero, milj. €	Osuus arvonlisäverosta, %
Alle 5	1848	-10,1	62,8
5-19	42	-1,6	9,9
20-49	35	-2,3	14,3
50-249	6	-2,1	13,0
Yhteensä	1931	-16,1	100,0

Lähde: Verohallinto.

³⁹ Käsittää ne talonrakennusalan yritykset, joiden arvonlisäveroilmoitusten vuosisaldo on positiivinen.

⁴⁰ Verohallinnon mukaan yhteensä 19 000 rakennusalan yritystä maa- ja vesirakentamisen yritykset mukaan lukien on antanut vähintään yhden negatiivisen arvonlisäveron kuukausi-ilmoituksen vuonna 2002.

⁴¹ Osa negatiivisen arvonlisäveron vuosisaldon on rakennuspalvelujen vientiä harjoittavia yrityksiä, sillä rakennuspalvelujen vienti on arvonlisäverotonta, mutta yritykset ovat voineet saada arvonlisäverovähennyksiä omista tavara- ja palvelukuluistaan tai investoinneistaan. Lisäksi toimintansa aloittaneilla yrityksillä voi olla investointeja, joista saadut arvonlisäverovähennykset voivat olla satunnaisesti suuria. On kuitenkin epätodennäköistä, että kovin pienet yritykset harjoittaisivat rakennuspalvelujen vientiä tai että yritys voisi toimia jatkuvasti arvonlisäveron muodostuessa negatiiviseksi. Negatiivisen saldon ilmoittaneiden yritysten arvonlisäveroihin voi sisältyä epäselvyyksiä, mutta niiden tutkimiseen ei tässä yhteydessä ole ollut mahdollisuuksia.

Ilmoittamatta jäänyt arvonlisävero

Ilmoitettujen mutta maksamattomien arvonlisäverojen lisäksi arvonlisäveroa voi jäädä kokonaan ilmoittamatta. Näissä tapauksissa koko rakennuspalvelujen myynti voi jäädä pimentoon, jolloin kysymys on kirjanpidon ulkopuolisista tuloista. Helpointa myyntitulojen salaus on yksityishenkilöiden rakentamisessa, jossa kuitteja ei tarvita verovähennyksiä varten *kotitalousvähennystä* lukuun ottamatta. Tässä selvityksessä tätä arvonlisäveron verovilppiä yritetään arvioida vertaamalla talonrakennusalan teoreettisista arvonlisäveroa ilmoitettuun arvonlisäveroon.

Teoreettinen arvonlisävero on johdettu kansantalouden tilinpidon mukaisesta talonrakennusalan yritystoiminnan⁴² käypähintaisesta nettoarvonlisäyksestä ilman kotitalouksien omatoimista rakentamista.⁴³ Tilinpidon laadintamenetelmistä johtuvista syistä nettoarvonlisäys sisältää kuitenkin muiden toimialojen kuin varsinaisten rakennusalan yritysten, kuten talotehtaiden tai kaupan työntekijöiden tekemää asennustyötä (työtunteja) rakennustyömailla, joka on vähennettävä nettoarvonlisäyksestä ennen teoreettisen arvonlisäveron laskentaa.⁴⁴

Talonrakennusalan nettoarvonlisäys yritystoiminnassa, eli arvonlisäys (tai tuotannon arvo) ilman kiinteän pääoman kulumista oli kansantalouden tilinpidon mukaan neljä miljardia euroa vuonna 2002. Summa on saatu vähentämällä toimialan koko nettoarvonlisäyksestä⁴⁵ kotitalouksien omatoimisen rakentamisen nettoarvonlisäys (640 milj. €) ja siitä edelleen muiden kuin talonrakennusalan työntekijöiden työpanos (8 %). Tästä loppusummasta 22 prosentin verokannalla laskettu teoreettinen arvonlisävero ylsi 880 miljoonaan euroon (taulukko 7).

Taulukko 7 Yritystoiminnan nettoarvonlisäys ja laskennallinen arvonlisävero talonrakennusosalalla kansantalouden tilinpidon mukaan vuosina 1996-2002.

	Nettoarvonlisäys, milj. €	Laskennallinen arvonlisävero, milj. €
1996	2481	546
1997	2645	582
1998	3245	714
1999	3683	810
2000	3930	865
2001	4208	926
2002	4005	881

Lähde: Kansantalouden tilinpito, Tilastokeskus.

⁴² Yrityssektorin ja elinkeinoharjoittajien nettoarvonlisäys talonrakentamisessa.

⁴³ Nettoarvonlisäys = bruttoarvonlisäys miinus kiinteän pääoman kuluminen.

⁴⁴ Tilastokeskuksen työvoimatutkimusten lisäkyselyjen mukaan muiden toimialojen työtunnit olivat vuonna 2002 noin 8-9 % rakennustyömailla työskentelevien työntekijöiden työtunneista.

⁴⁵ Talonrakennusalan nettoarvonlisäys oli yhteensä 4 990 milj. euroa vuonna 2002.

Ennen kuin teoreettista arvonlisäveroa verrataan ilmoitettuun arvonlisäveroon, on ilmoitetuissa arvonlisäveroissa otettava huomioon investointimenoista tehdyt verovähennykset, sillä investointimenot eivät sisälly kansantalouden tilinpidon nettoarvonlisäykseen eivätkä siitä johdettuun teoreettiseen arvonlisäveroon. Korjaus tapahtuu siten, että ilmoitettuja arvonlisäveroja korotetaan talonrakennusalan käyttöomaisuuden hankintoihin liittyvillä laskennallisilla arvonlisäveroilla.⁴⁶ Investointimenot⁴⁷ perustuvat kansantalouden tilinpidon tilastoihin.

Vuonna 2002 talonrakennusalan nettoarvonlisäys oli verohallinnon maksuvalvonnassa ilmoitettujen arvonlisäverojen mukaan 3,7 miljardia euroa, josta rakennusasenusta ja –viimeistelyä oli 56 prosenttia ja varsinaista talonrakentamista 44 prosenttia. *Jos investointimenoista vähennettyjä laskennallisia arvonlisäveroja ei oteta lukuun, nousi rakennusalan nettoarvonlisäys maksuvalvontatietojen perusteella arvioituna 3,8 miljoonaan euroon vuonna 2002. (taulukko 8)*

Vuonna 2002 rakennusalan arvonlisävero oli maksuvalvontatietojen noin 840 miljoonaa euroa, eli 4-5 prosenttia pienempi kuin kansantalouden tilinpidon tiedoista johdettu laskennallinen arvonlisävero (880 milj. €). Eroa oli noin 40 miljoonaa euroa. Summa vastaa 22 prosentin verokannalla laskettuna vajaan 200 miljoonan euron salattua liikevaihtoa. *Yhteensä ilmoitettu mutta maksamatta jäänyt arvonlisävero ja kokonaan ilmoittamatta jäänyt arvonlisävero olivat arviolta noin 110 miljoonaa euroa vuonna 2002.*⁴⁸ (taulukko 9)

Taulukko 8 Maksuvalvontatiedoista johdettu talonrakentamisen nettoarvonlisäys yritysten kokoluokittain vuonna 2002.

Yrityksen kokoluokka, työntekijää	Arvonlisäveroa yhteensä kokoluokittain, milj. € ⁴⁹	Nettoarvonlisäys kokoluokittain, milj. €	Nettoarvonlisäys kokoluokittain, %
Alle 5	223	1012	27,4
5-19	223	1014	27,4
20-49	129	585	15,9
50-249	127	577	15,6
250-	111	506	13,7
Yhteensä	813	3693	100,0
Yhteensä (vähennykset investoinneista pl.) ⁵⁰	839	3812	..

Lähde: Verohallinto ja kansantalouden tilinpito (Tilastokeskus).

⁴⁶ Tässä yhteydessä lähtökohtana ovat talonrakennusalan investoinnit koneisiin, laitteisiin ja kulkuvälineisiin. Vuonna 2002 ostajahintaiset (ml. alv.) investoinnit olivat toimialan yritys- ja kotitaloussektorilla (elinkeinoharjoittajat) yhteensä 168 miljoonaa euroa, josta yrityssektorin osuus oli 145 miljoonaa euroa. Laskelmissa hankaluutena on kuitenkin, että osa investoinneista on voinut kohdistua käytettyihin hyödykkeisiin, joista arvonlisäverot on vähennetty jo aiemmin. Tämän vuoksi laskemiin sisältyvät vain yrityssektorin investoinnit.

⁴⁷ Kiinteän pääoman bruttomuodostus.

⁴⁸ Vuonna 2001 kokonaan ilmoittamatta jäänyt arvonlisävero oli noin 50 miljoonaa, ja ilmoitettu mutta maksamatta jäänyt arvonlisävero 60 miljoonaa euroa.

⁴⁹ Sisältää myös negatiivisen vuosisaldon yritykset, eli yritykset, joiden arvonlisäveron summa on pienempi kuin nolla.

⁵⁰ Maksuvalvontaa ilmoitettuja arvonlisäveroja on korjattu laskennallisesti investoinneista vähennetyillä veroilla.

Taulukko 9 Maksamaton arvonlisävero talonrakennusalaalla yhteensä vuosina 2001-02, miljoonaa euroa.

	Teoreettinen alv, milj. €	Ilmoitettu alv, milj. €	Teoreettisen ja ilmoitetun alv:n erotus, milj. €	Ilmoitettu, ei maksettu alv, milj. €	Maksamaton alv yhteensä, milj. €
2001	926	876	50	62	112
2002	881	839	42	70	112

Lähde: Verohallinto ja kansantalouden tilinpito (Tilastokeskus).

Tulosten arviointia

Kokonaan ilmoittamatta jääneen laskennallisen arvonlisäveron osuus näyttää jäävän pienemmäksi kuin ennakkoon oli odotettu. Kansantalouden tilinpidossa talonrakentamisen tuotoksen tulisi kokonaisuudessaan kattaa periaatteessa harmaan talouden osuus. Uudisrakentamisen tuotoksen laskennan pohjatiedot perustuvat kuntien rakennusvalvontaviranomaisilta kerättyihin rekisteritietoihin rakennushanke- ja vaiheilmoituksista ja urakkatarjousten perusteella arvioituihin kuutiohintatietoihin rakennuksen käyttötarkoituksittain.

Suomessa kaikki uudet talonrakennukset ovat luvanvaraisia, joten uudisrakentamisen arvoon pitäisi sisältyä implisiittisesti liiketaloudellisen ja omatoimisen rakentamisen lisäksi myös kaikki harmaa talojen rakentaminen. Korjausrakentamisen tuotoksen laskennassa pohjatiedot perustuvat puolestaan Valtionteknillinen tutkimuskeskus VTT:n rakennustuotantolaboratorion tekemiin toistuviin erillistutkimuksiin, joita on tehty mm. vuosilta 1990 (Korvo90), 1995 (Korvo95) ja 2000 (Remo2000).⁵¹

Kuitenkin ongelmaksi voi muodostua erityisesti välituotekäytön⁵² ja arvonlisäyksen välinen rajanveto, mikäli kansantalouden tilinpidossa rakennusyriyten välituotekäytön arviointiin käytetään tilinpäätöstilastoja (yritysten rakennetilastoja).⁵³ Kun yritykset maksavat tavaroiden ja palvelujen kuittikaupasta saaduilla rahoillaan työntekijöiden työkorvauksia, aliarvioituu ”todellisten” työtulojen merkitys tilinpäätöksissä ja sitä kautta brutto- ja nettoarvonlisäys kansantalouden tilinpidossa.⁵⁴

⁵¹ Korjausrakentamisen vuosittaisten muutosten laskennassa käytetään mm. työvoimatutkimuksen työntuntitietoja.

⁵² Tavara- ja palveluostot.

⁵³ Kansantalouden tilinpidossa välituotekäytön tuotossuhde lasketaan osuutena tuotoksesta rakennetilaston (tilinpäätöstilasto) tiedoista. Välituotekäyttö on ostojen miinus varaston muutoksen, ulkopuolisten palvelujen (pl. aliurakointi), leasingvuokrien (pl. rahoitusleasing) muiden vuokrien ja muiden kulujen summa. Arvonlisäys saadaan edelleen tuotoksen ja välituotekäytön residuaalina.

⁵⁴ Samaan lopputulokseen johtavat mm. perusteettomat päivärahat ja tavarahankinnat yksityiskäyttöön yrityksen varoilla.

5. Pohdintaa

Talonrakentamisessa laaja-alainen aliurakointi on seurausta tuotantotoiminnan erikoistumisesta ja siitä, että työvaltaisessa rakentamisessa pääurakoitsijoiden omien työntekijöiden määrää rajoittavat korkeat työnvoimakustannukset. Aliurakointi tuo myös joustavuutta suhdannevaihteluille alttiissa toiminnassa. Osasyynä aliurakointiyritysten määrän kasvuun oli ennakkoperintälain muutos 1990-luvun laman jälkeen, joka mahdollisti työttömien ja työttömyysuhanalaisten rakentajien työllistymisen yrittäjinä aiempaa helpommin.

Aliurakoinnin vuoksi varsinainen talonrakentaminen keskittyy pieniin yrityksiin, vaikka liikevaihdolla mitattuna suhteellisten harvalukuisten yli 50 työntekijän keskisuurten ja suurten yritysten markkinaosuus on merkittävä. Laaja-alaisella aliurakoinnilla on ollut myös negatiivisia seurauksia, mitkä voivat ilmetä mm. tuotannollisina katkoksina rakennustyömailla, rakentamisen heikkona laatuna,⁵⁵ verojen ja muiden yhteiskunnallisten velvoitteiden laiminlyönteinä ja sitä kautta reilun kilpailun vääristyminä.

Verohallinnon tilastojen mukaan rakennusalan on kokonaisuudessaan erittäin verovelkainen toimiala. Syyskuussa 2003 toimialan verovelka oli 347 miljoonaa euroa. Summa vastaa esimerkiksi suuren teollisen tuotantolaitoksen, kuten paperitehtaan perustamisen investointikustannuksia. Osa verovelasta koostuu maksamattomista arvonnäisäveroista. Vuonna 2002 ilmoitettujen mutta maksamattomien arvonnäisäverojen summa oli talonrakentamisessa 70 miljoonaa euroa, eli melkein 10 prosenttia ilmoitetuista veroista.⁵⁶

Talonrakennusalan arvonnäisävelkaa yhteiskunnalle lisää kokonaan ilmoittamatta jäänyt laskennallinen arvonnäisävero, noin 40 miljoonaa euroa, eli yhteiskunnan kokonaistappio nousevat vuositaseella yli 100 miljoonaan euroon. Ongelmat kasautuvat pieniin monesti aliurakoitsijoina toimiviin rakennusyrityksiin, sillä maksamattoman arvonnäisäveron osuus on suurinta (12-15 %) alle 10 työntekijän rakennusyrityksissä. Verohallinnon riskikartoituksen mukaan melkein kolmannes alle 10 työntekijän yrityksistä kuuluukin suuren ja kohonneen riskin yrityksiin.

Arvonnäisäverojen laiminlyönnit on koettu vakavaksi ongelmaksi myös muissa EU-maissa. Mm. Hollannissa, Belgiassa, Itävallassa ja Ruotsissa on pohdittu tai otettu käyttöön toimenpiteitä, joilla tilannetta pyritään hallitsemaan. Keinovalikoimaan on kuulunut käännetty arvonnäisäverojärjestelmä.⁵⁷ Käännetyllä arvonnäisäverolla tarkoitetaan järjestelmää, jossa arvonnäisäveron maksu siirretään

⁵⁵ Ongelmia voi syntyä esimerkiksi, kun seuraavan työvaiheen urakoitsijat eivät tunne edellistä työvaihetta tai siinä käytettyjen materiaalien käyttäytymistä.

⁵⁶ Selvittämättä on kuitenkin arvonnäisäverovähennyksiin oikeuttavien ilmoitusten tavara- ja palveluostojen oikeellisuus.

⁵⁷ Itävallassa on yritetty ottaa käyttöön myös aliurakointisuhteisiin liittyvä ilmoitusvelvollisuus tässä kuitenkin onnistumatta.

työsuoritukset tekeviltä aliurakoitsijoilta työsuorituksen vastaanottaville pääurakoitsijoille.

Käännetyllä arvonlisäverolla on tarkoitus estää tilanteet, jossa pääurakoitsijat vähentävät omassa verotuksessaan arvonlisäveroja, joita aliurakoitsijat eivät koskaan maksaneet. Toisena tavoitteena on yksinkertaistaa verohallintoa, jolla on usein suuria vaikeuksia arvonlisäveron keräämisessä rakennusalan alihankkijoilta. Käännetty arvonlisäverojärjestelmä on käytössä Hollannissa ja Belgiassa. Hollannissa järjestelmää täydentää pääurakoitsijan ketjuvastuu aliurakoitsijoiden maksamista ennakonpidätyksistä. Myös Itävalta on saanut EU:n neuvoston luvan poikkeaviin toimenpiteisiin vuonna 2002.

Käännetty arvonlisävero Suomessa

Mm. valtiovarainministeriössä⁵⁸ on pohdittu käännetyn arvonlisäverojärjestelmän soveltuvuutta Suomen olosuhteisiin esimerkiksi rakennusallalla. Järjestelmän on pelätty monimutkaistavan arvonlisäverotusta hallinnollisesti. Syynä on, että tehdyn rakennustyön siirretystä arvonlisäverosta huolimatta aliurakoitsijat vähentäisivät hankintoihin liittävät verot omissa arvonlisäveroilmoituksissaan. Tämä merkitsisi käytännössä sitä, että *huomattava osa aliurakoitsijoista muuttuisi arvonlisäveron palautusten saajiksi*.

Aliurakoitsijoiden veronpalautusten määrän moninkertaistumisen pelätään lisäävän hallinnollista työtä verotoimistoissa.⁵⁹ Pahimmillaan väärinkäytökset voisivat siirtyä palautettaviin veroihin, mikä edellyttäisi voimavaroja hakemusten valvonta- ja tarkastustoimintaan. Sen ohella monet yritykset joutuisivat toimimaan kahden järjestelmän piirissä. Käännetyn arvonlisäveron käyttöönotto vaatisi EU:n komission ehdotusta ja neuvoston poikkeuslupaa, jonka saaminen merkitsee pitkää prosessia ja sisältää epävarmuustekijöitä.

Toisaalta monet seikat myös puoltaisivat järjestelmän käyttöönottoa. Rakennusalan arvonlisäverotappioissa on kysymys suurista fiskaalisista intresseistä. Käännetyn arvonlisäverojärjestelmän käyttöönotolla voitaisiin todennäköisesti estää useiden kymmenien miljoonien eurojen veromenetykset. Järjestelmän ei tiedetä aiheuttaneen erityisiä hallinnollisia ongelmia Hollannissa, Belgiassa tai Itävallassa. Valvontaresurssien käyttö ennakkopalautushakemuksiin liittyviin tarkastuksiin on ennalta ehkäisevänä tehokkaampaa kuin jo toteutuneiden kuittikauppoihin liittyvien veropetosten jälkikäteinen selvittäminen. Viimeksi mainittu sitoo nykyisin kohtuuttomasti sekä veroviranomaisten että poliisin ja oikeuslaitoksen resursseja.

⁵⁸ Maisala, Tiina: ALV:n maksun siirtäminen työn teettäjälle Hollannin mallin mukaan, valtiovarainministeriö 24/11/1998.

⁵⁹ Jo nykyisin vajaan 2 000 talonrakennusyrityksen arvonlisäveroilmoitusten vuosisaldo on negatiivinen. Käännetty arvonlisäverojärjestelmä voi moninkertaistaa negatiivisen vuosisaldon yritysten ja veronpalautusten saajien määrän rakennusallalla. Yksi tapa vähentää hallinnollista työtä verotoimistoissa olisi maksaa mahdolliset veronpalautukset vain kerran vuodessa tai puolivuositain.

Rakennusalan verovilppien torjunnassa käännetty arvonlisävero ei kuitenkaan ole ainoa eikä yksinomaan riittävä keino. Merkittävä osa harmaan talouden aiheuttamista veromenetyksistä liittyy työnantajasuorituksiin ja palkansaajien veroihin.

Tehokkain tapa puuttua viimeksi mainittuun ryhmään kuuluviin verovilppeihin olisi ottaa käyttöön *Hollannin mallin mukainen ketjuvastuu tai ainakin saattaa aliurakointiketjut aiempaa läpinäkyvimmiksi*. Ketjuvastuu voisi kattaa pääurakoitsijan vastuun aliurakoitsijan työnantajasuorituksista (ennakonpidätykset, sosiaaliturvamaksut yms.). Myös työmaiden kulkulupajärjestelmät voisi säätää rakennuslalla pakollisiksi.

Yksityishenkilöiden pientalojen rakentamiseen ja korjaamiseen liittyvää harmaata taloutta voitaisiin vähentää puolestaan kotitalousvähennystä⁶⁰ nostamalla ja laajentamalla rakentamispalvelujen osalta.⁶¹ Nykyisellään maksimivähennyksen määrä on varsin pieni monien pientalojen ja asuntojen korjaustöiden kustannuksiin verrattuna. Kuititta tehtävästä rakennustyöstä hyötyvät kuitenkin taloudellisesti huomattavasti sekä työn teettäjä ja tekijä, ja riskit kiinnijäämisestä ovat lähestulkoon olemattomat.

⁶⁰ Kotitalousvähennykseen oikeuttavat omassa käytössä olevan omistusasunnon tai vuokra-asunnon ja vapaa-ajan asunnon kunnossapito- ja korjaustyöt. Vähennysoikeus ei koske sijoitusasuntoja eikä uudisrakentamista mukaan lukien asunnon laajennukset. Vähennystä saa 60 prosenttia arvonlisäverollisesta korvauksesta, jos työ on ostettu ennakoperintäkisteriin merkityltä veronalaista toimintaa harjoittavalta yrittäjältä tai yritykseltä. Kotitalousvähennys on enintään 1 150 euroa vuodessa (vuonna 2003) ja vähennettävien kustannusten omavastuu on 100 euroa. Aviopuolisoista 1 150 euron vähennyksen voi kumpikin erikseen.

⁶¹ Nykyisellään kotipalveluvähennys on samansuuruinen rakentamispalvelujen ja mm. kodinhoito- ja siivouspalvelujen suhteen, vaikka teettävät palvelut ja niihin sisältyvät kustannukset poikkeavat lähtökohtaisesti toisistaan. Olisikin suotavaa, että rakentamispalvelujen kotitalousvähennykselle räätälöitäisiin omat määräykset.

Lähteet

Bundesministerium fuer finanzen: Value Added Tax Reform (UST-REF)

Council of the European Union: Special VAT scheme for Austrian to combat tax fraud, Brussels, 22 November 2001.

Euroopan neuvosto: Päättös luvan antamisesta Itävallalle soveltaa jäsenvaltioiden liikevaihtoverolainsäädännön yhdenmukaistamista koskevan direktiivin 77/388/ETY 21 artiklasta poikkeavaa toimenpidettä (2002/880/EY)

Kauppa- ja teollisuusministeriö: Pk-yritysten toimintaympäristö- ja kehitysnäkymät –selvitys 2003.

Lith, Pekka: Rakentamisen harmaat markkinat, Suunnittelu- ja tutkimuspalvelut Pekka Lith, Helsinki 2002.

Rakennusteollisuus RT ry: Suhdannekirja 2/2003, Helsinki 2003.

Tilastokeskus: Kansantalouden tilinpidon aikasarjat 1995-2002, Helsinki 2003.

Tilastokeskus: Myönnetty rakennusluvat syyskuu 2003.

Tilastokeskus: Rakennus- ja asuntotuotanto 2003, 3. neljännes.

Tilastokeskus: Rakentaminen ja asuminen, vuosikirja 2003, Helsinki 2003.

Tilastokeskus: Suomen yritykset 2001, Yritykset 2003:1, Helsinki 2003.

Tilastokeskus: Talonrakentaminen ja suhdanteet, joulukuu 2003.

Viranomaisyhteistyö kehittämisprojekti: Verohallinnon Tahto-tiedoston tilastoja 2001-2002.